

ДВАДЕСЕТ И ШЕСТИ КОНГРЕС НА МЕЖДУНАРОДНИЯ ГЕОГРАФСКИ СЪЮЗ

Т. Христов

От 21 до 27 август в Сидни, Австралия, се проведе поредният (след Москва, Токио и Париж) Международен географски конгрес. Той се организира от Международния географски съюз, на който нашият Национален комитет по география е редовен и активен член.

На Международния географски конгрес присъствуваха 1113 географи от 62 страни. Най-многобройни бяха делегациите на домакините — 227 души, на САЩ — 177, Канада — 79, Япония — 69, Великобритания — 67, ФРГ — 52, Индия — 47, Франция — След задушница на 7 и Архангелов ден — на 8 ноември, следващата дата, която се отбелязва в православния календар, е 14 ноември — Коледни заговезни. Този ден се свързва с различни обичаи и традиции както в градовете, така и в отделните села. В нашия район има голямо разнообразие на обичаите, свързани с Коледни заговезни. В спомените на възрастните хора са се запазили много интересни моменти, които за съжаление често минават покрай ушите ни, а до нашите деца и внуци едва ли ще достигнат. Струва си да помислим за това. 37. Твърде малко бяха представителите на социалистическите страни: Китай — 50 души, СССР — 15, Полша — 10, България — 2.

Програмата обхваща в 14 секции научните географски направления. В основните секции броят им бе както следва: 9 — по геоморфология, 12 — по климатология, хидрология, океанология и глациология, 4 — по картография и информационни системи, 8 — по икономическа география, 8 — по география на културата, 7 — по усвояване и опазване на природната среда, 5 — по политическа география и 5 — по географското образование.

Преди пленарното заседание, в различни градове на Австралия (в т.ч. и на о. Тасмания, Нова Зеландия и Папуа — Нова Гвинея) се проведеха отчетните събрания на работните групи по научно-теоретичните, глобалните и регионалните проблеми.

Официалното откриване на конгреса стана в Големия салон на Сиднейската опера. След церемонията председателят на Изпълнителния комитет проф. Питър Скот — ръководител на Географския департамент в университета на о. Тасмания, направи отчет за дейността на МГС между двата конгреса.

Интересът към конгреса беше голям, Първо, защото се провежда в най-отдалечения и трудно достъпен (от Европа) континент. Само по себе си пътуването до Австралия, стъпването на Австралийския континент е едно неповторимо преживяване за всеки участник. Отдалечеността, големите транспортни разходи, високата такса за правоучастие и скъпите хотели попречиха големият интерес да не съвпадне с масово участие, а дори някои европейски страни не изпратиха и свой представител.

Напоследък международните научни форуми не са свързани с много неприятности за домакините. Международните научни форуми преди всичко не се нуждаят от реклама, от обяснения за ползата от участие в тях. Всички страни, особено членуващите в международната научна организация, са заинтересовани да изпратят свои представители. Наистина напоследък се заговори, че на конгреси не се прави наука, защото на тях не се раждат и дискутират оригинални идеи. Но както обикновено, така и в програмата на конгреса в Сидни, бяха обявени и изнесени много доклади, които очертават състоянието на съответното направление в географското знание и тенденциите в развитието на проблематиката и тематиката, основните подходи и методи на изследване.

Сиднейският конгрес по научна програма "се върна" на класическите и изпитани форми на организация, т.е. чрез секции. По организация той поддържа едва ли не политиката на диференциация на географията. Научните комисии към конгреса са сякаш потвърждение на това впечатление. Едно по-

внимателно вникване в научната програма показва, че организаторите не са се задоволили само да класират заявените доклади по основните направления в географската наука и да формират основните секции и тематичното им профилиране. От научната програма дори се забелязва известно реструктуриране на географията. Характерната диференциация за физическата география организаторите на конгреса са счели за нужно да "овладеят", като климатологията, хидрологията, океанологията и глациологията вметват в една секция. От общо 14 секции, 3 са по физическа география (геоморфология; климатология, хидрология, океанология и глациология; биогеография с почвознание). Прави впечатление, че научната програма съдържа 7 секции по социално-икономическа география, в т.ч. по икономическа география, население, социална география, география на културата, гладове, политическа география, география и туризъм, селско стопанство. В четири секции бяха обединени проблемите и темите, посветени на история на географското познание, на образованието, картографията и информационните системи и на еколого-географските изследвания.

Трябва да се отбележи, че организаторите на конгреса са оценили добре състоянието на географията в света. За да изпълни конгресът своята роля по-добре, Организационният комитет беше подготвил и осем симпозиума — по геоморфоложки проблеми, за географията и фундаменталните (глобалните) науки; за приморските територии; за малтусианските възгледи и ХХI в.; за мира и бъдещето на географията; за околната среда — национални интереси и международни отговорности; за околната среда и нейната роля — перспективи на изследване (съвместно с Международния съюз на социолозите) и за Антарктика. Темите са сполучливо формулирани, но за съжаление симпозиумите съвпадаха по време със заседанията на секциите и не можеха да бъдат масово посетени.

За да се обсъдят повече актуални проблеми, организаторите за първи път приложиха още една форма за дискусия — пленарен адрес. За разлика от симпозиумите, на които се изнасят няколко доклада, на пленарните адреси се изслушва са-

мо един доклад, като времетраенето им заедно с обсъждането не продължава повече от един час.

Най-голям интерес предизвикаха заседанията на секциите. На тях се изнесоха и най-много доклади. За улеснение на участниците, някои от секциите се диференцираха. Например, твърде самостоятелно се обсъдиха проблемите на географията на туризма, макар че те бяха в секция икономическа география, а също така на климатологията, хидрологията и др. Заседанията на секциите се провеждаха в аудитории и семинари на Сиднейския университет. Въпреки подходящите условия, на секционните заседания преди всичко се слушаха, отколкото обсъждаха доклади. За един доклад, включително въпроси и изказвания, се предвиждаха общо 20 минути, т.е. и тук се допусна една традиционна слабост.

Твърде голям беше броят на постер-докладите. Те се провеждаха в малки зали, в които трима докладчика имаха на разположение един час.

Много голямо внимание се отдели на бързото увеличаване на населението на планетата. Докладът за Малтус и населението на Земята през XXI в. остана настрана от конкретните регионални изследвания на колегите.

Интересно е да се отбележи, че населението на Земята към 1830 г. се е изчислявало на около 1 млрд. души. От 1830 до 1930 г., или за 100 години, то се увеличава на 2 млрд. души. От 1930 до 1960 г. (вече само за 30 години) населението нараства на 3 млрд. души. С още един милиард то се увеличава през следващите 15 години. През юли 1987 г. се установи, че планетата ни има 5 млрд. души, или нарастването с поредния един милиард е станало за по-малко от 12 години.

Проблемът е колко регионален, толкова и с глобални измерения. Във всички развити в икономическо отношение страни естественият прираст е почти нулев. В някои от тях населението започва и да намалява. Обратно, в развиващите се страни, или по-точно казано в изостаналите в икономическо отношение страни, където има големи затруднения дори за изхранването на населението, естественият прираст е много висок. Ние смятаме, че МГС трябва да насочи най-добрите си сили за изясняване на проблема, за разкриване на природногео-

графските възможности за развитие на производителните сили и особено на селското стопанство в тези страни, за активен хуманизъм и социална справедливост в поведението на напредналите спрямо изостаналите страни.

На конгреса основно бе дискутирана и темата за географското пространство. Тя вълнува много българските географи и цялата общественост. Поради неправилната постановка за ролята на географската среда у нас се създаде разбиране, че географското пространство няма голямо значение за обществено-икономическото развитие. С отхвърлянето на хоролозигизма, т.е. на териториалния подход и на изследването на географското пространство, се стигна едва ли не до географски нихилизъм, който се просмукваше в оперативните институти с всички неблагоприятни последици.

Сега географското пространство най-подробно се анализира и типологизира. Неговата най-целесъобразна функция сега се определя в национални граници, или във формиращите се политически и икономически общности — СИБ, ЕИО и др. Географията има какво да каже, за да може географското пространство да се използва още по-целесъобразно както в регионален, така и в планетарен мащаб. Впрочем, новото политическо мислене трябва да обхване тези проблеми.

Екологичната обстановка на планетата се очерта като четвърта гореща тема на конгреса. Международният географски съюз се опитва да стане инициатор за цялостно и системно обсъждане на проблема. Може да звучи силно, но географите трябва да обосноват "законодателството" по използването и опазването на природната среда, защото географията е единствена, и природна, и обществена наука, защото та е своеобразен координатор и "диспечер" за всички други науки, имащи отношение към природногеографските и социално-икономическите екологични проблеми. На тази база трябва да се разработят и диференцирани нормативи за различните географски райони, както в планетарен, така и в национален мащаб.

В много от секциите широко бе обсъждан проблемът за регионалното развитие (център и периферия). Той еднакво интересува географите и политиците от всички страни. Икономически, социално и културно страните се развиват неравномерно

но. По силата на обективни фактори и условия, на стопанското и културното им наследство, от търсенето на по-големи печалби, по силата на отраслови, ведомствени, субективни оценки и лични интереси и др., нееднакво се развита и отделните територии, което създава много и големи социални, икономически и политически проблеми. Това са най-актуалните проблеми на нашето време, към които географите трябва да пренасочат своята научноизследователска дейност. Географите у нас трябва да съсредоточат още по-големи сили и върху тематиката за града и за урбанизацията.

Двадесет и шестият конгрес ще се запомни и с центрирането на вниманието към картографията и географските информационни системи. Цяло заседание на секцията беше посветено на дистанционната методика на географията, на новите картографски технологии, на голямото разнообразие от образци на карти. Противно на очакванията, тон даваха не само Япония и САЩ, но и домакините както в технологиите за набиране, анализ, систематизация и създаване на банки за информация, така и с резултати при картосъставянето.

Въпреки непрекъснатото разширяване на туристическото движение и разрастването на "туристическа индустрия", организаторите бяха подценили тази географска проблематика. Както трябваше да се очаква, тя се субординира на икономическата и културната география. Тук се проявява "провинциализмът" на Австралия по отношение на световния туризъм.

Изпълнителният комитет на МГС и Организационният комитет за подготовка и провеждане на 26 Международен географски конгрес бяха планирали теми, свързани със съвременната политическа, икономическа и социална обстановка в света. За целта беше обособена една специална сесия под надслов "Труд и общност в епохата на глобално преустройство". Докладите по тази актуална проблематика бяха групирани в 8 теми: "Глобално преструктуриране — теория и метод", "Глобална, национална и секторна динамика", "Капитал, труд, локализация", "Съюзи и съюзни организации", "Жените в очертаващото се разделение на труда", "Създаване на работни места и бъдещето на общините", "Преструктуриране на пост-модерния град" и "Въздействие на общините". В специалната сесия на-

мери място и докладът на автора на тази статия на тема "Урбанизация и индустриализация на България".

В специалната сесия голям интерес предизвика докладът на Ленард Андерсон (от Швеция) за регионалните изменения и развитието. В него се излага философията на проблема, като се изтъква, че пространството е арена на развитието и непрекъснато нарастващото значение на локалните географски единства. Не по-малко размисли предизвика докладът "Двойствените икономики в постиндустриалното общество" на Остон Мърей (САЩ). Според автора, настъпва процес на интернационализиране на икономиката, при който в сферата на обслужването прониква електрониката с транснационални фирми (напр. "Сони" и др.) и самообслужването при храненето, където все повече се налага фирмата "Макдоналд". Някои от докладите се отличаваха с ярка социална насоченост, като "Феминизация на бедността в градските общности на САЩ", "Влияние на местния пазар на работна ръка и местната власт върху класовите и родствените отношения" и др.

Организаторите бяха оценили добре мястото на геоморфологията, климатологията, хидрологията и на биогеографията и почвената компонента в системата на географската наука. Във всички организационни форми на научната програма те присъствуваха, и то с голям брой доклади. От анализа на резюметата на докладите се установява, че сега по-голямо внимание се отделя на динамичната геоморфология, респективно на движенията на земната кора, включително на стихийните ѝ движения, на долинната геоморфология, на пустините (т.е. на денудационните процеси) и на тектонската геоморфология. Климатологията присъствува като с изследване на глобални, така и на регионални процеси и явления. Твърде много внимание се отдава на климатогенезиса, и то свързано с въздушните маси, които се формират над океаните. Хидроложката проблематика беше представена както с доклади, така и с модели за усвояване на водите — например при изкуствено напояване и др. Значително място в секцията се отдели на подпочвените води. Твърде популярна за конгреса беше тематиката по биогеография. Най-често тя присъстваше цялостно — фито-, зоо- и почви, било в контекста на биосферата, било в окол-

ната среда и по-конкретно при опазването на околната среда. Правеше впечатление, че основните компоненти на природната среда бяха очертани самостоятелно (геоморфология, климатология, хидрология и биогеография и почви). Използването, или както още у нас се нарича оценката, на природните ресурси се разглеждаше в секция Икономическа география.

Двадесет и шестият Международен географски комплекс позволи да се разменят мнения и по проблемите на образованието. Констатирани бяха твърде голем различия в подготовката на кадри с висше образование и в учителските институти. Всеобщо беше мнението, че до голяма степен този проблем зависи от държавната политика, традициите в образователната система и от активността и способността да се прилага географската методология при подготовката, и то с оглед изясняване и решаване на най-актуалните социални, икономически и екологични проблеми.

В редица страни твърде незавидно се очерта положението на географията в училищата. Имаше гласове МГС, респективно Изпълнителният комитет, да подготви материали, които да улеснят работата на националните комитети по проблемите на географското образование. Тук няма да се спираме по-широко на тази проблематика, тъй като тя е от компетенцията на другия наш участник — Н. Боянов от МКНП.

На конгреса бе обменен опит и по новите подходи и методи за изследване на географските явления и процеси, за основното и главното в географското познание на съвременния етап с оглед на образованието и на общата култура на населението.

* * *

Международният географски съюз не е механичен сбор от националните комитети на страните, чиито представители се събира на четири години веднъж. Той има утвърдена стройна организация за непрекъсната творческа дейност. Основното организационно звено на МГС са комисиите. Затова на тях и конгресът, и регионалната конференция, отдават толкова голямо значение. Комисиите и другите форми на творческа дейност променят наименованието, председателите и състава си в

зависимост от актуалността на проблемите и други съображения — кадрови, финансови и пр.

За периода 1989—1990 г. конгресът определи към МГС да работят следните комисии: 1. Образованието по география, с председател Х. Хаубрич (ФРГ). 2. Географски мониторинг (С. Ефтеев, СССР). 3. Количествени измервания, теории и тяхното приложение в геоморфология (А. Шик, Израел). 4. Планинска геоекология и стопанско усвояване на ресурсите (Дж. Айвис, САЩ). 5. География на населението (Д. Ноа, Франция). 6. Урбанистични системи и урбанистично развитие (Х. Берн, Канада). 7. Променящите се аграрни системи (М. Тротън, Канада). 8. Околната среда в крайбрежните райони (Р. Пасков, Франция). 9. Промени в промишлеността (Г. Линт., Австралия). 10. География на свободното време и рекреацията (Л. Педрини, Италия). 11. Математични модели (М. Фишер, Австрия). 12. Климатология (М. Йошимо, Япония). 13. История на географската мисъл (К. Такеуши, Япония). 14. Здравето и икономическия процес (С. Верхаселт, Белгия). 15. Политическа карта на света (Д. Найт, Канада). 16. География на обществената администрация (Р. Бенет, Великобритания). 17. География на търговията (А. Метон, Франция). 19. Морска география (А. Валеха, Италия). 20. Природна среда в условията на замръзналост (Ж. Латрюдо, Франция). 21. Географски информационни системи (М. Лю, Коста Рика). 22. Развитието на Третия свят (К. Сали, Малайзия).

Нашата страна през последните 12 години твърде слабо участва в комисиите. Те имат постоянни членове, но са "отворени" и в работата им може да участва всеки, в зависимост от неговата компетенция. Комисиите работят по утвърдени програми. Значителен брой от научните изследвания се субсидират от МГС.

Научната програма на конгреса и нейното структуриране не може да се приеме като документ, отразяващ равнището на географското знание през осемдесетте години. Няма основания да се счита, че изпратените резюмета за доклади показват реално състоянието на географията в отделните страни. Твърде откъслечно беше представена географията СССР и другите социалистически страни. Главно поради това научната програма съдържаеше толкова големи неясноти и противоречия.

Например имаше отделна секция по икономическа география и отделна по география на селското стопанство. Нямаше и една дума за социално-икономическата география, която набира скорост и "покрива" по-добре от когато и да било неизяснените проблеми на обществото. И все пак конгресът очерта профила на географската наука. Независимо че в програмната организация битуваше класическата диференция на географията, във всички секции, симпозиуми и лекции адреси се наблюдава ориентация към интернационализация, хеманизация и екологизация на географската проблематика. И в трите направления се очертават равнища на глобален и регионален и локален анализ. С тях се противодействува на диференциацията и се осъществява единството на нашата наука, на основата на подхода, на пространствения анализ и пространствената систематизация на явленията и процесите, насочени към актуалните проблеми на човешкото общество. Дори и такова класическо направление в нашата наука и практика като география на страните, за която имаше отделна секция — Политическа карта, фактически намери място и в много от отаналитичните секции и беше подчинено на очертаните тенденции.

През по-голямата част от конгреса заседаваше "общото събрание". В него участваха официалните представители на страните-членки на МГС (всяка страна има право на един представител). То обсъди и реши много въпроси — организационни, финансови и др. Общото събрание избра и нов изпълнителен комитет в състав: председател — Р. Фуш (САЩ); генерален секретар и касиер — Л. Кошински (Канада); зам. председатели — Е. Далмасо (Франция), П. Скот (Австралия) — досегашен председател, Г. Енеди (Унгария), М. Гутиерес де Мак Грегор (Мексико), В. Котляков (СССР), М. Шаори (Индия), Е. Чуанюн (Китай) и Х. Верстапен (Холандия).

Общото събрание поздрави удостоените от Изпълнителния комитет лауреати на МГС — Жаклин Божо-Гарни (Франция), Станислав Лещицки (Полша), Оскар Спейт (Австралия) и Джилбърт Хуайт (САЩ). Единодушно бе гласувано предложението Нидерландия да бъде домакин за XXVIII международен географски конгрес през 1966 г. По този начин се продължава традицията домакин на следващия конгрес да бъде сегашният председател, а домакинът на по-следващия става първи заместник-председател.

В приетите решения се настоява да се активизират националните комитети по география и географските дружества; освен традиционните международни конференции да се провеждат и национални и регионални конференции, симпозиуми, семинари за дискутиране на теоретични, глобални, континентални географски проблеми.

В дните на конгреса Организационният комитет и домакините организираха няколко изложби. Най-голям интерес предизвика изложбата на географски карти, книги, списания, брошури и т.н.

Много национални комитети бяха подготвили специално за конгреса свои издания, рекламни и други материали.

Изработени с висок професионализъм, с добър вкус бяха подредени фотоси от Австралия, от експедицията на Миклоху-Маклай и др. За участниците в конгреса бяха организирани екскурзии с автобуси и кораб из Сидни и неговата околност.

Домакините бяха осигурили за конгресистите най-различни услуги. В сградата, където се извърши регистрацията на делегатите, имаше медицински пункт, поща, чайна, банково бюро.

Двадесет и шестият Международен географски конгрес изпълни своите задачи и мисия.

Основни изводи и препоръки: 1. Отчетът на конгреса за дейността на Изпълнителния комитет и на комисиите да се прави на общо събрание, а не само пред официалните представители, като се даде възможност на всички делегати да вземат участие в обсъждането на основните проблеми. 2. Изборът на председателя на МГС да не се предрешава от домакинството. 3. Международният географски съюз да има постоянно бюро в Париж. 4. В Бюлетина на МГС да се публикуват повече теоретични студии и статии, включително нови подходи и методи за изследване и резултати от успешно внедрени научни резултати. 5. МГС да се заангажира с организиране на краткосрочни курсове за подготовка на млади научни кадри по новите подходи и методи, приложение на нови технически средства в изследователската и преподавателската дейност.

Изводи и препоръки за българските географи: 1. Министерството на културата, науката и просветата, БАН и БГД да осигуряват по-голямо участие на български географи на конгресите на МГС, а също и на регионалните конференции. 2. Да се засилят творческите контакти на Националния комитет по география и на БГД с Изпълнителния комитет на МГС и особено с председателя проф. Р. Фуш, генералния секретар проф. Л. Кошински и със заместник-председателите чл. кор. Котляков, проф. Далмасо и проф. Енеди. 3. Да се засилят комплексните географски изследвания на икономически, социални и екологични проблеми. За нашата страна те са крайно наложителни, като се има предвид настъпилите териториални диспропорции и дълбоките икономически промени, новото административно деление, фирмената организация на стопанската дейност и др. 4. Да се осигурят специализации в СССР, САЩ, ФРГ и други страни за млади научни кадри по нови методи в географските изследвания, картографията и др. 5. Да се засили подготовката на младите научни кадри по английски език. 6. Да се подмлади съставът на Националния комитет по география и на Централното ръководство на БГД. 7. Да се разкрие възможност за публикуване на английски език на студии и статии от географския печат на страната, а също да се преведат в резюме важни достижения на челни географски центрове в чужбина.

Двадесет и шестият Международен географски конгрес очерта основните тенденции в развитието на географската наука и образование. Гласуваната резолюция задължи делегатите географи, като "посланици" на своите страни и народи, да работят за установяване на траен и справедлив мир, да разширяват научното сътрудничество между страните, да обосноват научно взаимодействието между човешкото общество и природата.

ЛИТЕРАТУРА

- Фуш, Р. Географията като международна наука. — Пробл. на геогр., 1988, 4 (под печат).
- 26th Congress of the International Geographical Union, Sydney — Australia, 1988, Programm, Abstracts, Vol. I, Vol. II.